

Minden egyformán „popzene”

*Interjú Papp Endre irodalomtörténésszel,
a Hitel főszerkesztőjével*

Fotó: Vadócz Dávid

Papp Endréhez az eredendő szellemi rokonságon kívül, közel negyedszázados, a legkülönbözőbb élethelyzetek által visszaigazolt barátság fűz. Nemzeti kultúránk és irodalmunk értelmezésének, felmutatásának és lehetséges megőrzésének ügyében nem ismerek nála elkötelezettebb, ugyanakkor korszerűbb és izgalmasabb gondolkodót.

– *Csapjunk is mindjárt a közepébe. A sárréti Szeghalmon születted, amely bennem óhatatlanul Sinka István Himnuszok kelet kapujában című első kötetét, és annak kiadóját, a város nagy múltú tanintézményét, a Péter András Gimnáziumot idézi föl. Téged milyen szellemi milió vett körül, és mikor jött számodra az első valóban fontos olvasmány, a hamisítatlan irodalmi élmény?*

– Szellemi milió? A múlt század hetvenes-nyolcvanas éveinek félig falusi, félig mezővárosi világát, a kádárista Magyarország vidéki valóságát mennyiben lehet ennek nevezni? Mit tudtam én akkoriban Sinka Istvánról... Családi környezetem részben paraszti, részben alkalmazotti státuszú volt. Kötődött még a földhöz, a háztáji gazdálkodáshoz, de már igényelte a városi kultúrát. Vezetékes víz nélküli házba születtem, majd lakótelepi kölyök voltam. Gyerekkoromban rengeteget olvastam – tulajdonképpen bármit, ami a kezembe került –, sok lapot járattunk, s az anyám a munkahelyén könyvterjesztési feladatot kapott, ennek megfelelően el voltunk látva olvasnivalóval, köztük klasszikusokkal. Átmeneti kultúrában nőttem fel, melyben a régi szokásrend élt még nyoma-

iban – például az anyám félt környezete „megszólásától” –, ám az én generációm ezt már nem vette komolyan. Nagyanyám mindig is gyanakodva méregette az apámat, aki irodában dolgozott, nem felelt tehát meg az elvárásának, hogy a becsületes munka csak fizikai lehet. Nekem is jutott pár „kedves” megjegyzése ez ügyben, de csak nevettem rajta. Nem mintha nem hajtottak volna ki kukoricát kapálni és címerezni, vagy ne kellett volna fogynom a disznó lábát vágáskor... Szellemi épülesemet az önművelés mellett a foci szolgálta. Egyrésztől szenvedélyes gombfocijátékos voltam, másrésztől hátvéd a helyi serdülőcsapatban. Futballista akartam lenni (vagy, másodsorban, újságíró). A helyi gimnázium éppen a „karrier” szempontjából nem érdekelt. Békéscsabára mentem gimnáziumba, mert ott NB I.-es csapat volt akkoriban. El is jutottam a serdülő egy után az ifi kettőig – aztán tizenhét évesen, megfáradva, kiegészítve abba hagytam, hogy majd érettségi után hazatérve – sportnyelven szólva – otthon „vezessek le”.

Mindig büszke leszek rá, hogy kettesre érettségiztem magyarból. Ebben a jegyben kifejeződött meghittnek nem nevezhető viszonyom

a tanárnőmmel, aki mindent elkövetett, hogy egy életre elvegye a kedvem az irodalomtól. Nos, ezért dachból jártam a könyvesboltot, s találomra kiválasztottam szerzőket. Esterházy Péter *Termelési regényét* olvastam tüntetően az óráján, ahol sivatag szárazon és dögunalmasan magyarázott valami kötelezőt. Nem voltam jó tanuló, a továbbtanulásnak nem volt realitása, ezért visszatérve szűkebb pátriámba, a kocsmázás mellett, hogy unalmamat eltereljem, ismét csak a könyvek felé fordultam. Elolvastam másfél év alatt a fél világirodalmat – túlzok persze, csak a volumenre utalok –, ugyanakkor a történelem legalább annyira érdekelt. Be kell vallanom, hogy nem tudok megnevezni kiemelkedő olvasmányélményt. Szerettem a *Háború és békét*, Dosztojevszkijt, Ginsberget és Kerouacot, Sylvia Plathot és Joseph Hellert, Hrabalt, Krúdyt, József Attilát, Adyt és Bólya Pétert – amit éppen olvastam, azt. Ami igazán fejbe kólintott, az nem művelődési élmény volt, valami egészen más: a katonaság. Határőr voltam másfél évig. Ott vadultam meg, s jöttem rá, hogy mennyit érek: semmit. „Kartotékadat” vagyok, eszköz, egy ingatag fél- vagy negyedegzisztencia, akit gyűlölnék, aki letörölhető a tábláról, s akinek ideje kinőni a pelenkából. Leszerelve felmentem a fővárosba, s minden érzékszervemmel teleszívtam magam a rendszerváltozás kínjait nyögő, metamorfózison áteső, izgalmas világgal. Élményeket akartam! Szép volt, szabad és szabados voltam. Nappal aludtam a munkahelyemen, és utána irány az éjszaka! S amikor sorsszerűen magamra maradtam – elfogyott az addig éltető levegő, leléptek a barátok, nyavalyás nőim kirúgtak sorban –, kénytelen voltam jelentkezni az egyetemre. Debrecenbe vettek fel – innen egy új történet kezdődött.

– *Ha valakinek, nekem igazán ismerősek a kalódás hosszú és önpusztító zsákutcái, közel tíz évet kerengtem bennük. A sodródás sajátos, primer tapasztalatait után milyen várakozásokkal, s főképp milyen jövőképpel érkezted Debrecenbe? Hamar fölvetted az egyetem ritmusát?*

– Óriási szerencsém volt a debreceni magyar szakkal. Azt a rövid időszakot sikerült kifognom, amikor valódi szellemi pluralizmus honolt a falak között. Jelen volt a hagyomány: a Barta János-féle értelmezői iskola több évtizede érlelődő, a nemzeti kultúra egységét és folytonosságát valló, a szellemtörténeti fel fogásra támaszkodó gyakorlata. Hatott még a strukturalista műelemzés – általam sosem kedvelt – módszertana. S már helyet kértek maguknak a nálunk újként ható – igaz, nyugatról egy-két évtizedes késéssel megérkező – elméletek: a hermeneutika, a recepcióesztétika, a posztstrukturalizmus, a dekonstrukció. A posztmodern bővületébe került az oktatók egy része, akik ünnepélyes áhítattal – vagy éppen bizonytalan (ön)iróniával – ejtettek ki olyan szavakat, mint horizont-összeolvadás, önreferencialitás, iterabilitás, difference, vagy ikonikus nevetek, mint Roland Barthes, Iser, Gadamer, Heidegger, Foucault, Nietzsche, Derrida, Jauss. Ez a szellemi rétegzettség – s végső soron szembenállás – persze csak utólag vált számomra világossá. Akkor nagy kedvvel vettem bele magam az elméletbe, s fogtam hozzá új művek elolvasásához és addig ismeretlen nevek megtanulásához. Élveztem az egyetemet, készültem az órákra, s kaptam valamit a lényegből is: a mester és tanítvány kapcsolatból. Fontos volt, hogy fogalmi rendszereket sajátíthattam el, ezáltal egyrésztől lelepleződött előttem annak a sarokpontok nélküli, anarchikus félműveltségnek a szegényessége, amellyel bírtam, másrésztől abba az illúzióba ringatott, hogy a teória magasáról fölényesen megítélhető egy olyan, mélyen az emberi egzisztenciába ágyazott vizsgálati tárgy, mint az irodalom. Rövid ideig én is elhittem, hogy Kulcsár Szabó Ernő – szintén volt debreceni hallgató – új irodalomtörténeti vázlata után egészen másként kell látni a magyar irodalmi kánont, mint addig, s egészen más szempontok alapján kell értelmezni a műveket. Talán én is belekápráztam abba a lehetőségbe, hogy az irodalomtudomány már felülemelke-

A Hitel szerkesztősége 2016-ban – Nagy Gábor, Kovács Nóra, Papp Endre, Falusi Márton és Nagy András

dett az esztétikán, és a posztmodern teóriával karöltve, egy, az empirikus-analitikus tudományok fölött álló diszkurzív metatudomány szintjére emelkedett, amely rigorózan mutat rá minden emberi tudás uralhatatlan nyelvi feltételezettségére miatti viszonylagosságára, egyáltalán: az identitás lehetetlenségére. Úgy emlékszem, negyedéves lehettem, amikor rájöttem, én mégsem akarok efféle voluntarista lenni. Más szemléletű tanárain – elsősorban Görömbei András, Tamás Attila és Nyilasy Balázs neve említhető – hatására is egyre bizonyosabbá vált, hogy az irodalom mint azonoság-tapasztalat fontos a számomra – egyéni és közösségi vonatkozásban egyaránt. Megérintett a magyar művelődés, s benne az irodalom ethosa is. Kaphat-e ennél többet a hallgató?

– Mindabból, amit most vázoltál, érezhető, hogy imponáló biztonsággal közlekedsz az irodalom-elmélet sokak által átláthatatlan labirintusnak tekintett járataiban, így bizonyára arról is van véleményed, mi és hogyan változott az említett plurális évek után, és nem csak Debrecenben. Irodalomértelmezőként nézve, mit látsz, mit akar köz-

vetíteni, illetve próbál számon kérni ez a mai intézményes struktúra, amelynek – immár a Hitel főszerkesztőjeként – magad is aktív részese vagy?

– Az irodalomról való gondolkodás sem mentes természetesen a történelmi adottságoktól, saját társadalmi lététől. A rendszerváltozással beköszöntött nyitottabb szellemi világ rögtön átpolitizálódott. A múlt század nyolcvanas éveinek végétől elkezdődött, irgalmat nem ismerő verbális háború – amelyet sokan hajlamosak szépítve kultúrharcnak nevezni – a mai napig tart. A tétje nem más és nem kisebb, mint hatalom, pénz, presztízs és pozíció – s ha a művészetre tekintünk: irigység és hiúság. Ami a felszínletti, persze szofisztikáltabb a látvány. Ami körvonalazható volt: a saját történelmi és kulturális hagyományokra tekintő demokratikus berendezkedés szembenállása a kritikátlan nyugati liberális mintakövetéssel. Egyrésztől ragaszkodás volt tapasztalható a magyar művelődés integritásához és részleges önelvűségéhez – önmagába zárt magától értetődően sohasem lehet, mert akkor felszámolná magát –, másrésztől a posztmodern értékrelativizmus

jegyében az individualizmus korlátlanágát, a hagyományos minőségeszmény és magatartáskultúra megvetését gyakorolták sokan. A nemzetnélküliség korának eljövételét ünnepték. Minden igazság kétségbe vonható, dekonstruálható, mondták. A nemzeti gondolatot és tradíciót kreált, elnyomó politikai ideológiaként leplezték le, s a közösségi konvenciókat eltörölni szándékozva, a szabadelvű szkepticizmust a cinikus nihilizmus irányába terelték. Radikálisan újraírták a kánont, s a modern vagy premodern eredetű esztétikai felfogások diszkvalifikálására törekedtek. Évek múltán elérkezünk immár a poszthumán állapotba, ahol az ökológiai szempontok, illetve az emberi egzisztencia ellen fordított regresszív logikai produkciók felülírják az emberközpontúságot. S ezen a ponton meg is torpanok, mert nem szeretnék afféle margóra szorított, sértett demagóg szerepébe helyezkedni. Nem gondolom viszont, hogy ezek a szűkebb irodalmi életben megtörtént módosulások döntően határozták volna meg a magyar művelődést. A korábbi értelemben vett magasművészet iránti totális közöny, a populáris szórakoztatás – mert kultúraként talán nagyozolás volna aposztrofálni – uralma, a verbális művelődés visszaszorulása, a nemzeti múlthoz ragaszkodó kulturális tudat súlyos sérülése a döntő. Az intézményiség ehhez idomul – no és a hatalmi elvárásokhoz. Ma már médiatanszékek vannak, és minden egyformán „popzene”, hogy stílszerűen az Európa Kiadó zenekar énekesét, Menyhárt Jenőt idézzem. A kultúráirányítás részéről napjainkban érvényesülő, részben leplezett s jórészt anakronisztikus népnevelői szándékról sem gondolom, hogy fennkölt idealizmus volna, inkább politikai érdeket szolgáló manipulációra gyanakszom. Szélsőségesen egyoldalú elvárásokat közvetít ma a rendszer. Világnézeti és politikai megfeleléseket várnak el a táborba gyűlt véleményformálók, lélek- és tudatmérnökök – trendi szóval: (fizetett) influenszerek – pró és kontra, az esztétikai érték ennek függvénye. Az

esztétika, mint a modernségben önállósodott tudatforma, a szép megítélésének autonóm képessége mintha valóban a múlté lenne már. A pragmatizmus, a mindenható érdekelv fölülírta Kantot. Én annyiban vagyok ennek részese, hogy elszenvedem, modus vivendikkel kísérletezem, és próbálok dacolni vele. De lelki szememmel már látom is a pénzcsapok kezelőinek gúnyos mosolyát...

– *Evezzünk békésebb vizekre. A pályakezdés első lépései után, 1999-ben Görömbei András hívott a Hitelhez, ami eleve nagy tisztesség. Hogy érezted magad, és miként próbáltál kibontakozni egy olyan szellemi műhelyben, ahol az egy főre eső Kossuth-díjasok száma a legmagasabb volt az országban?*

– Úgy fogadtak, mintha mindig is ott lettem volna. Kellett akkoriban – 1999 nyarán – a Hitelnek egy szorgalmas és lelkes fiatal, aki vállalja az olvasószerkesztői feladatot, s új nemzedékeket csábíthat a laphoz. Görömbei András úgy gondolta, hogy a nemzeti gondolathoz való ragaszkodás mellett megvan bennem a képesség az új elméletek adaptív felhasználásához is – hagyományos tartalomhoz új megközelítés –,

*Az ötvenedik születésnap egy Hitel-tortával
(Ablonczy László ajándéka)*

ugyanakkor kortársi ismeretségem okán fiatalokat bemutató sorozatot is indíthatok. Nos, lelkesen olvastam, korrigáltam, naponta bejártam a szerkesztőségbe, tehát „kéznél voltam”, s *A névjegy* címmel három éven át huszonnégy író mutattam be a folyóirat lapjain, Lackfi Jánostól Fekete Vincéig, Nagy Gábortól Szentmártoni Jánosig. Életem egyik nagy ajándéka nekem az akkori Hitel. Csoóri Sándor, Görömbei András, Nagy Gáspár, Döbrentei Kornél, Lázár Ervin, Ágh István, Tőkéczi László nemcsak szellemi pezsgést teremtett, hanem egy

Ambrus Lajossal és Léka Gézával a pódiumon, 2017-ben

összetartó baráti társaságba is bevont. Kedvesek és közvetlenek voltak. Meséltek, anekdotáztak, politizáltak, ugratták egymást, kedélyesen kvaterkáztak, művek fölött bölcselkedtek, így észrevétlenül bevezettek a szépirodalomba, s bekapcsoltak egy olyan véráramba, amelyet magyar irodalmi életnek nevezünk a múltban. Ez a közeg valóban azt az érzést jelentette számomra, hogy a nemzet életének egy fontos területén lehetek szerény szereplő. Nyilvánvalóvá vált, hogy az irodalom mindenekelőtt eleven élet, emberi kapcsolatok szövevénye, sokkal több tehát, mint elvont stúdium. S a milió: az

asztaltársaságok, a rendezvények hangulata, a TF-esték sokszázas publikuma, Emma aszszony Pince csárdája Kornélostól és kocsonyástól, az iszkázi Nagy László-emléknap, a kispályás foci az író társakkal, a Kárpát-medencei irodalmi célú utazások, a sok érdekes ember, Nagy Gáspár vatikáni imája, hogy végre gyermek szülessen, s ahogy Lázár Ervin a kislányom születése napján hozza a neki dedikált könyvét... – szép volt. Milyen kár, hogy mindez lehet, hogy végérvényesen a múlté. Nagy szellemi és morális aszályban vegetálunk...

– Egy ilyen névsor mellett nem lehet csak úgy elmenni. Nincs olyan érzésed néha, hogy mintha mindent elvittek volna magukkal? Hogy amiben hittek, s amit képviseltek, egyszerűen nincs már jelen a világban?

– Cs. Szabó László írta, hogy a magyart a költői tették nemzetté. A mi kulturális nemzet tudatunk szellemi természetű, fennkölt fogalom volt, s nem rendelődött alá az éppen aktuális történelmi nyomorunknak. Ehhez kapcsolódott például a *Haza, a magasban* című vers Illyés Gyulától, vagy a magyar és magyar nyelvű irodalom megkülönböztetése Németh Lászlótól. Úgy van, ahogy Illyés hitte: „Mert ha seholy ottthon állok / mert az a való, amit én látok”. A realitás lehet kijózanító, de az igazi valóság, az eszmei magyarság időtlen kapaszkodó. A Hitel ethosza a szellemi természetű nemzet igazságából és a magyar irodalom közösségi küldetéséből, s az ahhoz szorosan kapcsolódó morális elköteleződésből táplálkozott. Az igazi magyar irodalom mindig tartott a feje fölött egy darab felhőtlen kék eget, ahol a gondolat szabadon törhetett a magasba. Nem szorult bele a maga történelmi immanenciájába. Ez a magyar irodalom transzcendenciája. Ez a végső értelmet önmagán kívül helyező felfogás tűnt el belőle, s ezért érezhetjük, hogy ez már egy másik történet. Ezért írtam én a Görömbei Andrásról szóló kismonográfiámban, hogy amit ő képviselt, az már jórészt múzeumi tárgy: nemes és értékes, de a mának már hasznavehetet-

len, még ha fölötte áll is. Ebben az értelemben elveszett a magyarság kulturális nemzettudata. Azonban múzeumra szükség van, nélküle nincs önmegértés és megújulás. Magam részéről ragaszkodom ehhez a transzcendenciához, jóllehet, igyekszem azt a kor szellemtelenségéhez és amoralitásához igazítani – nem kis feladat! –, hogy legalább a mementója megmaradhasson. Konzervatív vagyok hát, de e többlet nélkül a mi figyelmünk és gondoskodásunk tárgya csak egy médiaesemény a sok közül. Öt-tíz perc jut a számára, egy villanásnyi jelenlét, valódi létezés nélkül. Ez így számomra értelmetlen. Az élet transzcendencia nélkül értelmetlen.

– *Irodalomtörténeti, esztétikai tárgyú dolgozataid, könyveid egytől egyig a kor legégetőbb kérdéseire keresik a választ. Mit és miképpen érdemes megőrizni a múltból, és a megmaradás, a progresszió szolgálatába állítani? A 2013-ban megjelent Azonos önmagával című köteted (nekem személyes kedvencem) már beszédes fejezetcímeivel (A részesedés esztétikája; A remény elve; Az igazmondás igénye) levett a lábamról. Ólomsúlyú fogalmak között ritkán tapasztalni ilyen koncent-*

rált, mégis könnyed és elegáns túravezetést. Meggyőződésem, hogy jóval nagyobb figyelmet érdemelt volna.

– A nemzeti gondolathoz hű olvasóközönség köreiből mindig is tapasztalható volt az elméletellenesség, s az én szövegeim teoretikus alapról indulnak. Bevett frázisoktól, szép közhelyektől is igyekszem távolságot tartani. A nemzeti érzéseket, a hiteket megerősítő szép szavak iránt van igény, s nem a konvencionális igazságok újragondolására. Benyomásom, hogy az emberek megingathatatlanul kapaszkodnak 19. századi kategóriáikba, vagy kacérkodnak a nemzetfogalom etnikai vagy kulturális egyoldalúságaival, amire a 20. század első fele kínál modelleket. Csakhogy a nemzetfogalom sohasem statikus, nem az állandóság jellemzi, sokkal inkább a szüntelen változás. Minden igazság és azonosságtudat az időben történik. Történés, és nem cáfolhatatlan axióma. Ezért állítom, hogy a nemzeti jelzőt használó esztétikai felfogás és bármiféle megértés csak részesedést nyújthat az időben utánunk is tovább történő igazságból. Logikus állítás tehát, hogy az abszolút azonos-

Egy Nagy Gáspár-emléknapon a bérbaltavári szülők háza udvarán, a 2010-es évek elején

A József Attila-díj átvétele 2020-ban

ság csak Istené lehet, s megfordítva is igaz: az Isten maga a létezés abszolút foka, az egyetlen idők fölötti identitás.

Mit állít a radikális antropológiai szkepszis? Azt, hogy az emberi azonosságot feloldja a világtapasztalás folyamatában szüntelenül képződő alanyiság, s ez nem több mint egy, a tradíció reflexiójában és a kommunikációs kapcsolatokban magára ébredő medialitás. S ebből a rögzíthetetlen pozícióból látszhat úgy, hogy a szubjektum nyelvilleg közvetített feltételezett-sége csak illúzió, ahogyan nincs tőle elváló objektivitás sem, csak viszonylatok. A létezés nem emberközpontú, nincs emberre szabott értelme, a világ közömbös irántunk. Egyetlen logikus magatartásunk maradt: az ironikus játék. Nos, ezzel a végső kétségbevonással szemben választottam a könyvcímet. Ha minden relatív, akkor értelemszerűen a relativitás is az. (Ez, persze, egy lezárhatatlan regresszív logikai örvény, a „minden krétai hazudik, mondja a krétai” esete.) Amennyiben elfogadjuk a nyelvi létmódot – mint felülvizsgálhatatlan relativitást – kiindulási pontként, akkor el kell

fogadnunk azt is, hogy létezik örök állandóság és abszolút igazság, mert a nyelvi hagyomány ezt az igazságot is közvetíti felénk, nem csak ennek tagadását. (Ha nem közvetítené, ugyan mit lehetne tagadni...?) S hát akkor újra csak előállhat a metafizikai igazsága, vagy az egyéni és közösségi identitás – időbeli létmódjából eredő korlátozott – lehetősége. A nemzeti kulturális hagyomány előttünk kezdődött, s túlmutat rajtunk, de mi is alakíthatjuk. Az esztétikai megértés hasonló szerkezetű: tanult és folytonosan alakuló. De nem kell fejet hajtani feltétlenül a múlt tekintélye előtt, s a jelen érvényessége sem mindenható, mert a megértés nyitott a jövő felé. Az egyéni cselekvés emlékezete döntően a nemzeti kultúrában kap helyet és értelmet, s létének

mementóját is mindenekelett tőle remélheti. Felfogásom szerint a szépségtapasztalat, az esztétikai élmény éppen azáltal jön létre, hogy asszimilálhatóvá válik a befogadó számára. Mégpedig azért fogadhatja el, mert beteljesít egy vágyat: az élmény közösségi természetének átélését teszi lehetővé. Valami önmagán kívülit fogad be, de erre csak úgy képes, ha ez az újdonság már valamilyen formában a sajátja volt. Mi más ez, ha nem önmeghaladás? Egy külső hatás okozta öntapasztalás öröme. Ráébredés arra, hogy a befogadott idegenség valójában lényegi sajátosság, egy, a szubjektivitás fölött álló azonosság része, hozzátartozunk egy tőlünk el nem választott értelemhez. A személyes igazság feltételezi azt a nyelvi és kulturális közösséget, melyben a megértés és egyetértés-együttérzés lehetősége adott. A szépség és az identitás teremtoje az emlékezés. A szépség tapasztalata azonosságélményt nyújt azáltal, hogy az identitástapasztalat örömét kereső – s a múltban már megtapasztaló – ismét átélheti azt egy, a mű közvetítette új kifejezésmóddal vagy nyelvi eredetiséggel. A várt és a váratlan együtttha-

tása hoz magával esztétikai hatást, és járul hozzá az identitás újraértett megerősítéséhez. Csoóri Sándor példája szemléltetheti, mire gondolok. Ő saját bevallása szerint a modern költészet, a szürrealizmus idegen nyelvű művein keresztül jutott el a magyar népdalok egyik ősi sajátosságának, a szabad képzettársításoknak a felismeréséhez. Íme, egy külső hatás indította be az emlékezést, ami a ráébredést eredményezi: valójában Csoóri mindig is tisztában volt kulturális örökségének ezzel a realizmustól elváló vonásával, amolyan rejtett ismeret volt ez. Felismerésig úgy juthatott el, hogy másik utat keresett az emlékezetének. S ha ezen a nyomon haladunk, jogosan tehetjük föl a kérdést: lehet, hogy a kultúra és a hozzá tapadó identitás mindig önmagát teremti újra a nyelvben, saját időben kibomló Igazságát bontakoztatja ki a változatok sokféleségében? A szépség jelentheti tehát az önazonosságot is, amely mindig több, mint a személyes identitás, de nélküle megtapasztalhatatlan. Így találkozik hát a transzcendenciával az irodalomértelmező, mert az esztétikai tapasztalat eredendően azonosságot teremt, még ha ilyen összetettet is.

– Görömbei András, Vári Fábián László és Döbrentei Kornél életművének felmutatása után, sorozatban negyedik kismonográfiádon dolgozol. Cs. Szabó László korával és gondolataival kelsz és fekszel, akiről ugyan születtek már összegző szándékú munkák, ám számomra nem kétséges, hogy a tiédhez fogható igénnyel nemigen szóltak még róla átfogóan. Azt kaptad, amit vártál? Mit üzen nekünk Cs. Szabó László?

– Azt üzeni: „Az élet addig ér valamit, amíg örök kezdet, örök készenlét.” Meg azt, hogy az emberhez csak az öröklét illik, s mindenben csak a teljességgel elégedhet meg. Régimódi alak, nem igaz? Szakmaibb megközelítésben azt mondhatom, hogy minden egyes életmű vizsgálata alkalmat ad általános elméleti kérdések tárgyalására is. Vári Fábiánnál a kulturális regionalizmus felmérésére, Görömbeinél emellett a bartókiság vagy az egzisztenciális

tétű irodalom-feldolgozás problémakörének körüljárására, míg Döbrenteinél a múltképviselet egyéni formáinak szemrevételezésére nyílt lehetőség. Cs. Szabóval kapcsolatban az a véleményem, hogy nem ismerjük valójában a teljes életművét. Csak a nyugati magyar emigráns irodalom kiemelkedő alakjaként szokás szóba hozni személyét, holott a magyar szellemtörténeti gondolkodás egyik jelentős képviselőjét is tisztelhetjük személyében. Az 1930-40-es évekbeli esszéinek szemléletmódja és értékvilága szembesít azzal a sajátossággal, hogy számos kategóriánk, előfeltételezésünk ebből az elfeledett, idealista bölcséleti iskolából származik. Ahogyan a kollektív memóriazavar burkolja ködbe például Thienemann Tivadar vagy Joó Tibor életművét is. Töreksem egy kis „ködszurkálásra” is. Maga a monográfia-írás is érdekes kihívás. A romantikus érintettséggű hagyományos felfogás az alkotó személyét állította az esztétikai rendszerezés középpontjába. Ezt részben a strukturalizmus műközpontúsága váltotta fel idővel, majd a befogadásesztétikák kora jött el, ahol az értelmezésre került a hangsúly. Egy monográfiában e három komponensnek – tudálékosan: az esztétikai alapviszony tényezőinek – kellene valahogyan harmóniába kerülniük. A feladat szerzői szempontból az, hogy szülessen egy összefüggő értelmezés, amellyel lehet szembesíteni a saját olvasói ítéleteket.

Léka Géza

Léka Géza
(1957, Budapest)
költő, író,
a Hittel szerkesztője